

Universitatea "Babeş-Bolyai" din Cluj Napoca, Facultatea de Teologie Greco-Catolică, Dep. Blaj
"Babeş-Bolyai" University of Cluj Napoca, Faculty of Greek-Catholic Theology, Dept. Blaj

Însemnări de proprietate pe lucrările lui Enea Silvio Piccolomini de secol XVI-XVIII aflate în biblioteci din Cluj-Napoca și Alba Iulia

*Notes of property on the works of Enea Silvio Piccolomini dated from the 16th to the 18th century
which can be found in the libraries of Cluj-Napoca and Alba-Iulia*

The present research has as a starting point the notes of property which have been found on the works of Enea Silvio Piccolomini (Pope Pius the 2nd) which are to be found in the stocks of old books from the libraries in Cluj-Napoca and Alba-Iulia (The Central University Library „Lucian Blaga”, The Romanian Academy Library, The History Institute Library „George Barițiu”) and Alba Iulia (The Batthyaneum Library). The subject we have been pondering over is temporal, within the limits of the 16th to the 18th century.

The most frequent editions which can be found in the vast majority of the libraries where this research has taken place were printed in Helmstadt at the expense of Johann Melchior Süstermann, being released at the end of the 17th to 18th century; they contain works which are geographic, historical and political in character, without any reference to the literary works through which Piccolomini became known in the literary field, such as the short story *De duobus amantibus* (*De Euryalo et Lucretia*). Besides these, there are also works which have been printed in Cologne, Basel, Frankfurt, Leipzig or Strasbourg.

Among the owners of these Piccolomini editions, a few famous names within the Transylvanian culture can be distinguished: Johann Henckel, Báthfany Ignác, Kemény József, Timotei Cipariu, Volfgang Cseresy or Torma Károly and some others who owned excerpts of Enea Silvio Piccolomini's vast literary work.

Keywords: notes of property, library, printed book, Transylvania, Enea Silvio Piccolomini

Institution's address: Str. Moșilor, nr. 26, Cluj Napoca; tel. +40 0264 599579, e-mail: gct@gct.ubbcluj.ro

Personal e-mail: dejka78@yahoo.com

Însemnările de pe cărțile manuscrise sau tipărite atrag atenția, după cartea în sine, asupra parcursului pe care l-a avut lucrarea de-a lungul timpului; sunt deosebit de interesante deoarece conțin informații vii despre "viața" cărții. În cercetarea de față am ales să ne ocupăm de o temă care ne preocupă de mai multă vreme și care oferă încă elemente necunoscute pentru spațiul românesc, anume: Enea Silvio Piccolomini, cunoscut ca papa Pius al II-lea (1458-1464). Legătura cu titlul conferinței este evidentă, ocupându-ne în această cercetare numai de prezența edițiilor piccolominiene de secol XVI-XVIII aflate în biblioteci clujene și în fondul de carte veche al Bibliotecii Batthyaneum din Alba Iulia.

Activitatea politico-diplomatică pe care a întreprins-o Enea Silvio Piccolomini în contextul înaintării puterii otomane în spațiul central-european este suficient cunoscută cercetătorilor români preocupați de secolul al XV-lea european sau de cel românesc; din acest motiv ne vom limita la a o prezenta numai în cazul în care este relevantă cercetării de față. Ne vom opri asupra activității literare a umanistului italian, cu precădere asupra acelor lucrări care se regăsesc în fondurile de carte veche din bibliotecile cercetate.

Enea Silvio Piccolomini (1405-1464) și-a început de timpuriu activitatea literară, încă din timpul studiilor

efectuate la Siena (1423), unde a intrat în contact cu cercul umanștilor locali care i-au influențat viitorul stil literar. Activitatea sa literară s-a creionat pe parcursul timpului, adoptând mai multe stiluri, în funcție de starea de spirit și de ceea ce dorea să sublinieze prin scriere. Deși a ajuns pe scaunul sfântului Petru, scrierile din adolescență nu vesteau supunerea, specifică unui viitor prelat; totuși a fost nevoit să le retracteze printr-o bulă în anul 1463¹. Printre primele sale scrieri se găsesc cele al căror conținut a fost scris de un umanist cu o gândire neîngrădită, liberă care a reușit să dea naștere la lucrări precum *Cinthia* (volum de elegii din perioada 1423-1442), *Chrysis* (comedie în versuri în stilul lui Plautus și Terentius), *Nymphilexis* (poem erotic pierdut), *De Euryalo et Lucretia* (nuvelă de dragoste cunoscută și sub numele *De duobus amantibus*) etc. Aceste scrieri lirice și epice au fost urmate de unele cu tentă politică, filosofică, teologică sau geografico-istorică scrise până la obținerea funcției supreme în Biserica Catolică. Pe parcursul pontificatului care s-a întins între anii 1458-1464, a scris pe lângă propria biografie și câteva lucrări istorice sau teologico-filosofice.

Fondurile de carte veche de la Alba Iulia și de la Cluj adăpostesc lucrări din toate aceste perioade de creație, cu precădere din cea de-a doua perioadă care a fost și cea mai prolifică în scrieri. Odată cu apariția tiparului, lucrările lui

Enea Silvio Piccolomini au cunoscut o reală răspândire, dovadă stând edițiile din bibliotecile cercetate. Considerăm că atât secolul al XVI-lea, cât și cel al XVII-lea și al XVIII-lea au fost interesate de scrierile lui Piccolomini datorită curiozității stârnite de alegerea unui umanist pe scaunul sfântului Petru, datorită caracterului scrierilor sale și, nu în ultimul rând, datorită rolului său avut în evenimentele diplomatico-politice din epoca în care a trăit; de exemplu, nuvela de dragoste *De Euryalo et Lucretia* a fost una dintre cele mai bine vândute scrieri din secolul al XVI-lea, cunoscând traduceri în italiană, franceză, spaniolă încă din secolul al XV-lea².

Vom prezenta în continuare pe scurt conținutul lucrărilor piccolominiene care se găsesc în bibliotecile cercetate, urmând ca în final să ne oprim asupra însemnărilor de proprietate care ascund nume foarte interesante pentru cultura transilvană a secolelor XVI-XVIII. Cea mai veche lucrare se găsește în fondul Bibliotecii Academiei Române, filiala Cluj și a ajuns aici din fondul reformat; este vorba de *Historia Bohemica*, finalizată de Piccolomini în anul 1458 cu puțin înainte de a fi ales papă și dedicată regelui Alfons al V-lea de Neapole și Aragon; ediția clujeană aparține anului 1524³. Sursa principală de inspirație a lui Piccolomini a fost călătoria pe care a întreprins-o în anul 1451 în Boemia unde a condus o ambasadă care urma să ducă tratative cu Jiri din Poděbrady despre răspândirea continuă a schismei în regiune; o altă sursă au constituit-o discuțiile cu prietenii săi cehi⁴. Pe lângă această ediție de la început de secol XVI, lucrarea a fost retipărită și în anii 1571, 1687 sau 1699, dovadă în acest sens stând și exemplarele cercetate⁵.

Două dintre bibliotecile clujene păstrează o altă lucrare timpurie piccolominiiană; este vorba de lucrarea tipărită în anul 1535 *Commentarior[um] Aeneae Sylvii Piccolominei Senensis, de actis [et] gestis in concilio Basileae celebrato, libri duo [...]* care se găsește printre alte lucrări din secolul al XVI-lea într-un opus numit *Fasciculus rerum expetendarum ac fugiendarum [...]*; lucrarea lui Piccolomini este cunoscută și sub numele *De gestis concilii Basiliensis commentariorum libri duo*, fiind scrisă de autor în anul 1440; conține un comentariu al evenimentelor din cadrul conciliului de la Basel și discută pe larg teoria conciliarismului (superioritatea conciliului asupra papei și lipsa oricărei puteri din partea papei în a dizolva sau transfera conciliul)⁶. În același *Fasciculus [...]* care conține lucrarea despre conciliul de la Basel găsim și scrisoarea lui Piccolomini către “ad Iohannem de Segovia theologu[m]”, căruia i-a dedicat o scriere despre încoronarea antipapei Felix al V-lea⁷. Lucrarea despre conciliul de la Basel a fost retipărită în anul 1700 la Helmstadt, prin grija lui Johann Melchior Süstermann; chiar dacă denumirea diferă, fiind vorba de data aceasta de trei cărți despre conciliul de la Basel (*Commentariorum historicorum libri III. De concilio Basileensi*), cea de-a treia carte conține aceeași scrisoare piccolominiiană către Juan de Segovia, care era separată de conținutul ediției din anul 1535⁸; o nouă ediție a *Comentariilor [...]* apare în anul 1571 la Basel, în tipografia lui Henric Petrina, dar și în anul 1791 la Leipzig și Frankfurt⁹.

O lucrare timpurie, încă de pe vremea conciliului de la Basel este *Libellus dialogorum de generalis Concilii autoritate et gestis Basileensium*, pe care a scris-o în anul 1440; conține dialoguri fictive între Piccolomini, Nicolaus Cusanus, Stefano Caccia și Martin Lefranc; a fost scrisă în perioada în care Piccolomini era adeptul teoriei conciliariste și este un răspuns dat universității din Köln cu privire la problema superiorității conciliului asupra papei¹⁰. Lucrarea se găsește doar în fondul BCU Cluj¹¹.

Până a începe să scrie lucrări cu caracter istoric și teologic, Piccolomini s-a făcut cunoscut printr-o serie de scrieri epice, cum este nuvela *De Euryalo et Lucretia*, care are un conținut apropiat de cele boccacciene și prezintă, cu nume fictive, o aventură a cancelarului german Kaspar Schlick care l-a însoțit pe împăratul Sigismund de Luxemburg la încoronarea acestuia din Italia; până în anul 1500 a fost tipărită de 73 de ori¹². Pentru perioada care ne preocupă în această cercetare, singurul exemplar se găsește în fondul Blaj al BAR Cluj, fiind inclus în *Opera quae exstant omnia [...]* apărută în anul 1571 la Basel, în tipografia lui Henric Petrina¹³.

Piccolomini a fost și un bun cunoscător al istoriei și geografiei europene, realizând un mare proiect care a primit numele de *Opera geographica et historica* sau *Historia rerum ubique gestarum locorumque descriptio* sau *Cosmographia*; este un proiect nefinalizat, care cuprinde doar două părți: *De Europa* și *De Asia*, dar care, după conținut, ar fi trebuit să includă și o parte despre Africa. Sunt analizate foarte multe regiuni din Asia, în special Asia Mică; partea care tratează Europa descrie toate ținuturile pe care Piccolomini le-a cunoscut în mare parte datorită activității sale diplomatice care l-a purtat din Italia până în Scoția sau din Franța până spre Ungaria actuală. Exemplarele din bibliotecile cercetate aparțin anilor 1571, 1699 și 1707¹⁴. Ediția din anul 1707 de la BB din Alba Iulia este interesantă deoarece, deși a apărut la Frankfurt și Leipzig, a fost tipărit pe cheltuiala aceluiași Johann Melchior Süstermann care în anii 1699-1700 tipărea opera piccolominiiană la Helmstadt.

Tot la domeniul istorie se referă *Historia rerum Frederici III. imperatoris*, pe care Piccolomini i-a dedicat-o împăratului Frederic al III-lea; este o istorie văzută din punct de vedere subiectiv pentru scrierea căreia s-a inspirat din propria experiență: călătoria în Boemia, participarea la căsătoria viitorului împărat Frederic al III-lea, anii petrecuți la curtea vieneză în calitate de secretar etc., dar și din istoria lui Otto von Freising¹⁵.

Interesantă este forma uneia dintre ultimele sale lucrări intitulate *Epitome Decadum Blondi Ab inclinatione imperii ad Job. XXIII papae tempora*, un omagiu adus lucrării cunoscutului său, umanistul Flavio Biondo, care a scris o istorie a Imperiului Roman până în contemporaneitate. Piccolomini a rezumat lucrarea lui Biondo, fapt care a favorizat răspândirea celor două variante: istoria lui Biondo și rezumatele lui Piccolomini¹⁶. Această lucrare se găsește în fondurile cercetate în două ediții: din anul 1571 și 1700¹⁷.

Antonio Beccadelli, zis și Il Panormitano, care conducea Academia de la Neapole a fost un alt apropiat al lui Piccolomini. Pe baza lucrării lui Panormitanus,

Piccolomini a scris un comentariu cu titlul *In libros Antonii Panormitae, poetae, De dictis et factis Alfonsi regis memorabilibus commentarius*, care este o istorie a domniei regelui Alfons al V-lea de Neapole și Aragon¹⁸. În bibliotecile din Cluj și Alba Iulia nu s-au păstrat decât două ediții ale acestei lucrări, prima cuprinsă în lucrarea *Opera quae extant omnia [...]* din anul 1571, iar cea de-a doua în ediția din anul 1700¹⁹.

Un parcurs curios îl are lucrarea *Historia Gothorum*, de fapt un rezumat al lucrării lui Iordanes pe care Piccolomini a găsit-o între zidurile mănăstirii Göttweig, pe malul Dunării. Dacă stăm și analizăm modul de elaborare al ultimelor trei lucrări prezentate aici, vom observa că Piccolomini a preluat atât scrierile lui Flavio Biondo, cât și cele ale lui Antonio Panormitano și Iordanes și le-a rezumat, mizând și “pe ignoranța cititorilor, care și așa erau puțini la număr”, dar ajutând în acest mod și la răspândirea lor. *Historia Gothorum* a fost tipărită pentru prima dată în anul 1730, prefața fiindu-i scrisă de Johann Karl Newen von Newenstein, librar și editor german²⁰; această primă ediție se găsește doar în fondul BCU, provenind din biblioteca învățatului ardelean Torma Károly.

Lucrările piccolominiene prezentate în rândurile de mai sus au avut drumuri diferite până să ajungă în custodia bibliotecilor actuale din Cluj sau Alba Iulia. Ele s-au aflat printre cărțile manuscrise și tipărite ale unor personalități transilvane și nu numai, care au avut un rol important în dezvoltarea culturală a regiunii.

Cea mai interesantă personalitate, căreia i-a aparținut și cel mai vechi exemplar din lucrările prezentate, a fost Johannes Henckel care a deținut printre lucrările bibliotecii sale și un exemplar din *Historia Bohemica* a lui Piccolomini. Semnătura autografă a lui Henckel pe fila A2 și pe forzațul celei de-a doua coperti este relevantă: “Johannis Henckelli senioris sum”; lucrarea a fost tipărită în anul 1524, când Henckel era deja în vârstă, de aici și adjectivul “senioris”. Biblioteca lui Johannes Henckel a circulat cu proprietarul său prin Europa Centrală acolo unde l-a dus activitatea, ajungând din Levoča și Košice (Slovacia) până la Oradea²¹. Până să intre în fondul actual al BAR Cluj, lucrarea a fost deținută de Biblioteca Colegiului Reformat din Cluj. Cartea nu conține nicio altă însemnare de proprietate până în anul morții lui Henckel (1539), în schimb are două însemnări tot din secolul al XVI-lea, mai exact de la sfârșitul secolului când la data de 27 septembrie 1592 lucrarea se afla în posesia lui “Jo. Galfy”, iar la data de 8 martie 1593 se găsea “in Arce Höst”, posibil localitatea Chust (Hust) din Ucraina. O altă însemnare atrage printr-o poezioară despre unul dintre proprietarii aceiași lucrări a lui Piccolomini, un anume Michael poreclit “Caglijas de Agria”: “Si vis scire quis fuit d[omi]num [sic] tutor[que] libelli / E[ni]m ego vocor Mich[ae]l cognomine / Caglijas de Agria”.

Fasciculus rerum [...] din anul 1535 conține una din lucrările lui Piccolomini despre conciliul de la Basel a aparținut lui “Pauli Lepesi de Hegies”, fiind cumpărată la data de 9 martie 1673 pe când se afla în “exilul transilvan”; tot același exemplar s-a aflat și în posesia lui Adam Franc; cele două însemnări de proprietate aparțin exemplarului aflat în fondul reformat al BAR Cluj. În aceeași bibliotecă

clujeană, de data aceasta provenind din biblioteca blăjeană, se găsește și *Opera quae extant omnia [...]*, care s-a aflat printre cărțile lui Timotei Cipariu, după cum reiese de pe ștampilă; lucrarea are și un ex libris căruia nu i-am putut găsi proprietarul; înainte de a intra în biblioteca cărturarului blăjean, lucrarea s-a aflat printre cărțile lui Laurentius Saradzi care a cumpărat-o în anul “79”; acest exemplar conține un *probatio calami* sub forma: “Was [Gott] will / Wie Gott will / Wen [Gott] will”. Din biblioteca lui Cipariu provine și lucrarea *Commentariorum historicorum libri III. De concilio Basileensi*, tipărită în anul 1791, pe care acesta a cumpărat-o direct sau prin intermediar de la “C. F. Ililisch” care o deținea la Wittenberg în anul 1797.

Trecând la fondul de carte veche de la BCU, este interesant de observat că prima ediție tipărită a lucrării piccolominiene *Historia Gothorum* s-a aflat în biblioteca lui Torma Károly, un important om de cultură transilvănean, cu numeroase studii de arheologie, editor al multor lucrări în domeniu; se pare că o parte a bibliotecii sale a fost donată Muzeului Ardelean de către sora sa, Zsófia, și ea arheolog de renume, iar de aici a ajuns în custodia BCU Cluj²².

Pe filiera Bibliotecii Muzeului Ardelean a ajuns în colecțiile BCU lucrarea istorică a lui Piccolomini *Historia Bohemica*, lucrare colligat tot cu o *Historia Bohemica*, ultima fiind scrisă de Jo. Dubravius, episcop de Olomouc (Cehia); tipărite în anul 1687, cele două lucrări se aflau în biblioteca lui Kemény József la data de 9 februarie 1836, după cum rezultă din complexa însemnare de pe verso-ul foii liminare al primei coperti, care conține un amplu comentariu legat de istoria Ungariei. Foaia de titlu are lipită o etichetă cu inițialele lui Kemény József²³. Volumul de la BCU care conține 5 lucrări piccolominiene în colligat a aparținut lui W[olfgang] Cserey, fiind primit în dar la data de 10 noiembrie 1792 de la “Ill[ustrissima] D[omi]na Matre Tasnadini in Sylvania”. Nu am reușit să identificăm cu precizie acest proprietar, membru al familiei Cserey cunoscută în zona Zalăului deoarece există două persoane care au purtat acest nume, anume Wolfgang Cserey senior, funcționar de rang înalt în Cancelaria aulică transilvăneană, dar și consilier intim al Mariei Tereza, și fiul său, Wolfgang Cserey junior (1773-1842), cunoscut lumii științifice contemporane pentru grădina sa botanică din Crasna²⁴. Ambii ar fi putut primi în dar lucrarea piccolominiiană. Ediția lucrării *Analecta Monumentorum omnis aevi Vindobonensis* îngrijită de Adam Francisc Kollar în anul 1761-1762 care cuprinde 2 lucrări piccolominiene a fost cumpărată de la colegiul reformat din Debrecen în anul 1777 de către Sig. Samuel Mindszenti, un alt erudit transilvănean care în jurul anului 1777 când a fost cumpărată cartea, era student²⁵.

Exemplele aparținând perioadei cercetate, păstrate în fondul de carte veche al Bibliotecii Batthyaneum conțin doar o singură însemnare de proprietate, ceea ce poate fi pus în legătură cu faptul că, în mare majoritate, ele au fost cumpărate pentru bibliotecă imediat după tipărire și nu au avut o circulație asemănătoare cu cele de la Biblioteca Academiei Române sau cele de la Biblioteca Centrală Universitară “Lucian Blaga” care dețin însemnări de proprietate sau alte note ce le atestă circulația prin

bibliotecile cărturarilor vremii. Dintre lucrările de la Biblioteca Batthyaneum, putem să confirmăm cu siguranță că una singură s-a aflat în fondul inițial al bibliotecii; este vorba de lucrarea *Historia rerum Friderici Tertii imperatoris* din anul 1685 care, pe forța primii coperte, are un ex libris care conține blazonul lui Băthyan Ignác; respectiva lucrare apare în *Catalogul cărților cardinalului Christophor Migazzi*²⁶. Restul lucrărilor din biblioteca albaiuliană nu oferă informații care să ateste clar proveniența lor.

Nici singurul exemplar de la Biblioteca Institutului de Istorie "George Barițiu" din Cluj nu conține informații clare despre circulația sa din anul 1640 când a fost tipărit; ștampile sale amintesc bibliotecile "M. kir. Ferenc József Tudományegystam Kolozsvár, Történeti Intézetének Könyvtára", "Biblioth. Reg. Scient. Universit. Hungaricae" și cea a Facultății de Litere și Filosofie Cluj, respectiv Seminarul de Istorie Universală.

Cele mai bogate în însemnări rămân exemplarele din fondul reformat și din cel blăjean al Bibliotecii Academiei Române; din păcate, tocmai aceste însemnări de proprietate nu au putut fi identificate în totalitate și din cauza faptului că lucrările au circulat și în afara spațiului transilvan de unde au fost cumpărate; ca exemple de proprietari neidentificați putem aminti pe următorii: "Jo. Galfy", Michael poreclit "Caglijas de Agra", "Pauli Lepesi de Hegies", care în anul 1673 se afla în "exilul transilvan", Adam Franc, Laurentius Saradzi sau "C. F. Ililisch" care o deținea la Wittenberg în anul 1797 o lucrare ajunsă în biblioteca lui Cipariu.

Lucrările piccolominiene amintite în contribuția de față conțin informații cu caracter istoric, geografic, politic, intrând în bibliotecile unor personalități importante pe plan cultural, politic sau religios din Transilvania; este vorba de Johann Henckel, Băthyan Ignác, Kemény József, Timotei Cipariu, Wolfgang Cserey sau Torma Károly; lor li se adaugă și alte nume rămase neidentificate pentru moment, dar care subliniază cât de amplă a fost circulația de carte din secolele XVI-XVIII și cât de larg a fost orizontul cultural al personalităților care au deținut în bibliotecile lor nu numai aceste exemplare.

Biblioteca Academiei Române Filiala Cluj

Cota: R 84243

Fasciculus rerum expetendarum ac fugiendarum, in quo primu[m] continetur Concilium Basiliense, non illud, quod in magno Concilior[um] volumine vulgo circumfertur, sed quod Aeneas Sylvius (qui postea Pius II. est appellatus) [et] eidem Concilio praesens interfuit fideliter [et] eleganter conscripsit. Insunt praeterea huic operae nobilissimo, summorum aliquot virorum epistolae, libelli et tractatus et opuscula numero LXVI, in quibus et admirandae quaedam et opstupenda invenies. Quae si futurum concilium celebrari contigerit, summopere tamque cogniti necessaria, ab optimis quibusque expostulabunt. [...], [Coloniae], anno MDXXXV.

Descriere: hârtie; CCXLII f. (307 x 202 mm.), 1 col., filigrane: de exemplu: f. CXLIX, CLIII, CLV²⁷: cap de bou cu

o floare în partea superioară și un cerc în cea inferioară (sau variante ale acestui tip de filigran); f. CLXIX²⁸: motiv geometric: cerc cu o cruce (sau variante ale acestui tip de filigran); f. CCXLII²⁹: coroană; foaia liminară de la coperta a doua³⁰: o cruce dublă; conservare bună.

Legătură: (319 x 206 mm.); tăblii de lemn îmbrăcate pe jumătate în piele de vițel; a doua copertă are și cealaltă jumătate de tăblie îmbrăcată tot în piele de vițel; urme de încuieri pe cea de-a doua copertă; ornamente geometrice și florale; cotorul copertii în relief; 5 nervuri, iar Kapitalband este păstrat în ambele părți ale cotorului. Pe cotor, în partea superioară, este un eticheta cu litera "H", iar în partea inferioară scrisul a fost șters. Urme de cari pe copertă și pe câteva file. Fragmenta codici utilizați la întărirea cotorului.

Note: în interiorul primei coperti, pe tălie mai multe cote, toate tăiate: "FH UH 34", "h K 21", "h H 20"; pagina de titlu: "Superanda omnis fortuna ferenda est Pauli Lepesi de Hegies a[n]no 1673 die 9 Martij in exilio Transylvanico comparatus" și "Ex libris Adami Franci sit". Eticheta bibliotecii actuale: tăblia superioară a copertii; colophon: "Coloniae ex aedibus nostris, anno a natali Christiano MDXXXV quarto Idus Martias".

Proveniență: fond reformat.

Cuprins:

1. Commentarior[um] Aeneae Sylvii Piccolomini Senensis, de actis [et] gestis in concilio Basileae celebrato, libri duo [...]
2. Eiusdem Aeneae Sylvii ad Iohannem de Segovia theologu[m] epistola [...] (f. 26)
3. Iuliani cardinalis sancti Angeli viri praestantiss[imi] [et] ad Germaniam legati epistolae duae [...] (f. 27 [et] 32)
4. Universitatis Parrhisiensis ad futurum concilium contra Leonem X appellatio [...] (f. 34)
5. Orationes duae quarum altera a legato Leonis X pro colligendis decimis, altera a Germano quopiam [...] (f. 36)
6. Vita [et] gesta Hildebrandi qui Romanus pontifex factus [...] (f. 39)
7. Appendix de eodem Hildebrando, desumpta ex libris historiar[um] reverendi in Christo patris Ottonis, Frisingensis episcopi (f. 44)
8. De Silvestro eius nominis II (cuius Beno cardinalis mentione[m] facit) [...] (f. eodem)
9. De Bonifacio VIII ex Co[m]mentariis Petri Criniti [...] (ibidem)
10. Vita Henrici IIII Caesaris Augusti, ducis Bavariae VII [...] (f. 45)
11. Epistolae IX eiusdem Henrici IIII ad pontificem Rom[anum] ac alios principes [...] (f. 50)
12. Leges ac co[n]stitutiones imperiales a multis saepe numero desideratae, sub AUREA BULLA Caroli IIII Rom[ani] imperatoris (f. 54)
13. Constantini magni donationis [...] privilegiu[m], Bartholomea Picerno ad Iulium II pont[ificem] Rom[anum] interprete (f. 62)
14. Ulrichi Hutteni in declamationem Laurentii Vallae, co[n]tra praetactam Constantini donationem, ad Leonem X diserta admodum [et] non indocta praefatio (f. 64)
15. Laurentii Vallensis, [...], de falso credita [et] conficta [...] Constantini donatione declamatio (f. 66)
16. Nicolai de Cusa cardinalis, Antonini archiepiscopi Florentini, Raphaelis Volterrani, Hieronymi Cathalani, iuris utriusq[ue] doctoris, cubicularii Alexandri VI de eadem donatione, annotationes (f. 79 et 80)

17. O[rthuini] G[ratii] in Lau[rentiu]m Vallam conclusio epistolaris [...] (f. 80)
18. Item ex Pomponio Laeto, Socrate Graeco, Theodorico, Zozomeno, Baptista Egnatio, Sexto Aurelio Victore per eundem Orth. G. receptae de eadem materia additiones sunt adiectae (f. 81)
19. Professio fidei fratrum Waldensium, regi Vladislao ad Hungariam missa [...] (ibidem)
20. Responso excusatoria fratrum Waldensium contra binas literas r[everendi] p[atris] Augustini [...] ad eundem regem datas (f. 86)
21. Guilhelmi Widefordi contra Iohannem Wiclephum [...] (f. 96)
22. Articuli Iohannis Wiclephi damnati pe concilium Constantiense [...] (f. 133)
23. Rationes ac reprobationes articulorum Wiclephi [et] sectatoris eius Iohannes Huss [...] (f. 140)
24. Doctrina Iohannis Wiclephi [...] [et] de Ioha[n]ne Huss ac Hieronymo Pragensi, ex Aenea Sylvio (f. 148)
25. Sententia damnationis doctrinae Iohannis Wiclephi [et] articulorum XLV lata per sacrosanctam synodum Constantiensem (f. 150)
26. Sententia diffinitiva per praedictum concilium contra Iohannem Huss [...] (f. 151)
27. Tenor sententiae deffinitivae contra Hieronymum Pragensem [...] (ibidem)
28. Pogii Florentini. De Hieronymi Pragensis obitu [et] supplicio vera descriptio [...] (f. 152)
29. Leonardi Aretini [...] adversus hypocritas libellus [...] (f. 154)
30. Quomodo Bohemi vocati sint ad Basiliensem synodum oecomenicam [et] quid illic egerint, cum oratione Iuliani cardinalis ad illorum legatos (f. 156)
31. Petitiones Bohemorum propositae in Basiliensi concilio [...] (f. 160)
32. De Eugenii VIII practica ut concilium Basiliense rex Francorum dissolveret ex Nicolao a Clamengiis archidiacono (f. 161)
33. Friderici Romanorum regis semper Augusti, ad Carolum Franciae regem epistola [...] (f. 162)
34. Synodus Aribonis archiepiscopi Moguntini, [...], habita anno domini MXXIII (ibidem)
35. Paradoxa D. Iohannis Wesalien[sis] concinatoris Wormaciensis [...] (f. 163)
36. Examen sex dierum contra eundem per eosdem inquisitores cui Dieter comes Isenberg[ensis] archiepiscopus Moguntinus interfuit (f. 164)
37. Gravamina Germaniae nationis ac sacri imperii Rom[ani] [...] (f. 167)
38. Epistola Ia. Regii ad divum Maximilianum [...] (f. 169)
39. Divi Maximiliani querela contra abusus atque gravamina Romanistarum [...] (f. 170)
40. Epistola Adriani papae VI ad illustrissimos Germaniae principes, qua eos ad co[n]cordiam observandam hortatur (f. 171)
41. Instructio eiusdem ad d[ominum] Franciscum Cheregatum [...] (f. 172)
42. Responso illustrissimorum ac reverendissimorum principum, necnon [et] aliorum sacri Romani imperii ordinum, pontificio legato reddita, in qua contra abusus admiranda quaedam invenies (f. 173)
43. Replicatio pontificii oratoris ad Germaniae principes,

- in qua de annatis, de concilio generali, de concinatoribus, de clericis uxoratis [et] rebus aliis [...] (f. 175)
44. Tabula centum gravaminum [...] (f. 176)
45. Ennumeratio centum gravaminum Germanicae nationis [...] (f. 177)
46. Apostoli per nationem Gallicanam dominis cardinalibus dati contra annatas [...] (f. 189)
47. Disputatio Nicolai de Clamengiis archidiaconi habita [...] ad scholasticum Parrhisiensem (f. 197)
48. De emendatione ecclesiae libellus per reverendissimum dominum Petrum de Aliaco cardinale[m] Cameracensem [...] (f. 203)
49. De reformatione ecclesiae circa totum corpus universalis ecclesiae (f. 204)
50. De reformatione capitis, status videlicet papalis [et] Romanae curiae ac cardinalium ex eodem (f. 204)
51. De reformatione praelatorum ex eodem (f. 205)
52. De reformatione religionum ac religiosorum per eundem (f. 206)
53. De reformatione caeterorum ecclesiasticorum per eundem (f. 206)
54. De reformatione laicorum [et] principum per eundem (f. 207)
55. Singulis decenniis generale concilium esse celebrandum require in epistola Orthuini Gratii (f. 208)
56. Iohannis Francisci Pici Mirandulae domini [et]c. ad Leonem decimu[m] pontificem maximum, de reformandis moribus oratio (f. 208)
57. Duae pestes, quibus concilia generalia, quo minus fiant ac celebrentur, perperam impediuntur, in epistola Orthuini Gratii (f. 211)
58. Constitutiones ad removendos abusus [et] ordinationes ad vitam cleri reformandam per reverendissimum [...] Laurentium cardinalem [et] ad Germaniam [et]c de latere legatum nuper Ratispone aedite (f. 211)
59. Oratio Antonii Cornelii Lynnichani elegantissima, Coloniae coram frequenti clero habita [...] (f. 215)
60. Desiderii Erasmi Roterodami, [...], liber de facienda ecclesiae concordia deq[ue] sedandis opinionu[m] dissidiis [...] (f. 218)
61. Precatio ad dominum Iesum pro pace communi [et] ecclesiae (f. 233)
62. De tyrannide principis Turcarum [et] quanta Otomanus ac successores eius in perniciem omnium nostrum patnaverint, in epistola Orthuini Gratii (f. 234)
63. Epistola Iohannis Fabri doctoris [...] ad praesulem Tridentinum [...] de bello Turcis inferendo (ibidem)
64. Oratio de origine, potentia ac tyrannide Turcarum ad serenissimum ac potentissimum Henricum octavum Angliae regem Londini a r[everendissimo] episcopo Viennensi publice habita [...] (f. 235)
65. Epistola Orthuini Gratii Daven[ensis] ad lectorem ac bonos omnes per modum perorationis [...] (f. 239)
66. Omnia ferme haec cum suis praefatiunculis sive epistolaribus, numero (ut opinor) 29 perorationibus ab eodem sunt aedita.

Cota: R 86606

Aeneae Silvii Senensis *De Bobemoru[m] origine ac gestis historia*, uariaru[m] reru[m] narrationem complectens. Cui nunc primum copiosus accessit index, quo facilius studioso lectori sit obuiam, quicquid de una quaq[ue] re, cuius in hoc libello sit

mentio sare desiderat, Coloniae, apud Heronem Alopecium, Anno MDXXXIII, Mense Octobri.

Descriere: hârtie; 174 pag. (156 x 100 mm.), 1 col.; conservare bună.

Legătură: colligat cu R 86607 care este fără pagină de titlu, dar cu colophon: “Vvolfgangus Caephalius Argentiae suo aere et impensis excusit. Anno salutis MDXXV”.

163 x 103 mm.; tăblii de lemn îmbrăcate în piele maro; motive geometrice și simple motive florale apar pe coperta 1 (2 chenare cu linii duble, inițial aurite, între cele două chenare se găsește însemnarea: “Vis vis audes lector cuiuslibet ora videre”); tăblii de pe coperta 1 este ruptă la jumătate; încuierile se păstrează parțial; pe coperta 1 în mijloc apare litera “I”; pe coperta 2 apar doar motive geometrice, iar în mijloc se găsește litera “H”; între chenare apare însemnarea “Tempus habes Caesaris hic formas nomina”; urme de fragmenta codici utilizate la întărirea legăturii; 4 nervuri; Kapitalband parțial doar în partea superioară; pe cotorul cu motive geometrice și florale se găsește eticheta “84”.

Note: pe forzațul primei coperti este lipită o foaie cu un citat păstrat parțial și deteriorat; pe f. A2 semnătura autografă “Johannis Henckelli senioris sum”, ștampila Bibliotecii Academiei Române și “Kolozsvári Ref. Kollégium Könyvtára”, cota actuală R 86607 și “XI 783”; cu o filă înainte de pagina de titlu a lucrării lui Piccolomini apare cota “XI 773 a)”, iar pe verso-ul aceleiași file o gravură cu un motto în ebraică, greacă și latină; pe pagina de titlu a lucrării cu cota R 86606: ștampila colegiului reformat și a Bibliotecii Academiei Române; scrute însemnări marginale referitoare la text; alte însemnări de proprietate: la pag. 154: “Jo. Galfy anno 1592, 27 die Septemb.” și cu altă mână “In anno 1593 die vero 8 martij in Arce Hóst capite [...]”; pe verso-ul ultimei pagini tipărite: colophon-ul: “Excusum Coloniae Agrippinae, apud Heronem Alopecium, Anno MDXXXIII Mense Octobri”, însemnarea autografă, dar tăiată: “Johannis Henckelli senioris sum” și ștampilele colegiului reformat și cea a Bibliotecii Academiei Române. Pe forzațul celei de-a doua coperti: “Domorum aedis [...] fratris [...]” și “Si vis scire quis fuit d[omi]num tutor[ue] libelli / E[ni]m ego vocor Mich[ae]l cognomine / Caglijas de Agria”; pe forzațul celei de-a doua coperti “Anno 1593 die 8 Martij”; textul conține destul de multe note marginale referitoare la text.

Proveniență: fondul reformat.

Cota: R 113622

Aeneae Sylvii Piccolominei postea Pii II. Papae, *Opera geographica et historica*, Helmstadii, Impensis Joh. Melch. Sustermani biblioplae ibid., MDCIC.

Descriere: hârtie; 374 pag. (200 x 155 mm.); 1 col.; conservare bună.

Legătură: (206 x 160 mm.); pergament fără decorații; 3 nervuri; Kapitalband în partea inferioară și superioară; transă neagră; cotorul coperti cu două etichete “II”, “13”; coperta a doua este puțin deteriorată în interior: urme de umezeală și mușgai care au pătruns și în text. Colligat cu R 113623-R 113627.

Note: pe foaia de titlu se găsește o ștampilă care conține litera “R” de la fondul reformat, o cotă “VII. 219” scrisă cu creion albastru, iar numărul “1559” este tăiat cu creion albastru. În interiorul primei coperti se găsește eticheta

“Academia R.P.R. / Filiala Cluj / Biblioteca / R 113622-R 113627”. Volumul colligat are la final 12 f.; prima dintre ele conține un cuprins: “Materiae quae in operibus hisce Geographicis [et] Historicis continentur sunt: 1. Cosmographia; 2. Historia rerum Friderici III Imperatoris”; 3. Historia Bohemica; 4. De concilio Basileensi; 5. Commentarius in libros Antonij Panormitae poetae de dictis [et] factis Alphonsi Regis memorabilibus; 6. Epitome Decadum Blondi ab Inclinatione Imperij ad Johannis XXIII Papae tempora”.

Proveniență: conform cotei vechi și a celei actuale: fondul reformat³¹.

Cuprins: Praefatio (p. 3-6)

a. De mundo in universo (p. 7)

b. De Asia (p. 19)

c. De Europa (p. 219)

Cota: R 113623

Aeneae Sylvii Episcopi Senensis postea Pii Papae II, *Historia rerum Friderici III. Imperatoris*, Helmstadii, Impensis Joh. Melchioris Sustermani, anno MDCC.

Descriere: 224 pag.; 1 col.

Cota: R 113624

Aeneae Sylvii Piccolominei postea Pii II. Papae, *Historia Bohemica*, Helmstadii, Sumptibus Joh. Melchioris Sustermani, anno MDCXCIX.

Descriere: 128 pag.; 1 col.

Cota: R 113625

Aeneae Sylvii postea Pii II Pontificis Romani, *Commentariorum historicorum libri III. De concilio Basileensi*, Helmstadii, Impensis Joh. Melchioris Sustermani, anno MDCC.

Descriere: 160 pag.; 1 col.

Cuprins: Commentariorum Aeneae Sylvii Piccolominei De Gestis Basileensis concilii, liber I (p. 5)

Aeneae Sylvii Piccolominei Senensis De Gestis Basileensis concilii Commentariorum liber II (p. 83)

Aeneae Sylvii Commentariorum concilii Basileensis liber III. Ad Johannem de Segovia, theologiae magistrum (p. 113)

Exemplum literarum quas Julianus Cardinalis Sancti Angeli, legatus in Germania, mira libertate scripsit ad Eugenium Pont. Rom. Conantem dissolvere concilium Basileense (p. 119)

Exemplum alterius epistolae eiusdem domini legati, missae ad Eugenium Pontificem Romanum (p. 139)

Pii Papae II. Bulla retractationum omnium dudum per eum in minoribus adhuc agentem pro concilio Basiliensi. Et contra Eugenium summum pontificem scriptorium (p. 149)

Cota: R 113626

Aeneae Sylvii Episcopi Senensis, *In libros Antonij Panormitae poetae, De dictis [et] factis Alphonsi regis memorabilibus commentarius*, Helmstadii, Impensis Jo. Melchioris Sustermani, anno MDCC.

Descriere: 54 pag.; 1 col.

Note: foarte scurte comentarii la text – 3-4 cuvinte pe margine.

Cota: R 113627

Aeneae Sylvii Piccolominei postea Pii II Pont. Maximi, *Epitome decadum Blondi Ab inclinatione imperii ad Job. XXIII Papae tempora*, Helmstadii, Impensis Joh. Melchioris Sustermanii, anno MDCC.

Descriere: 256 pag.; 1 col.

Cuprins: Aeneae Sylvii Pii Pontificis Maximi Decadum Blondi, Epitome ex libro I (p. 3)

Ex libro primo secundae decadis (p. 83)

Cota: B 3920

Aeneae Sylvii Piccolominei Senensis, qui post adeptum pontificatum Pius eius nominis secundus appellatus est, *Opera quae extant omnia*, nunc demum post corruptissimas aeditiones summa diligentia castigata [et] in unum corpus redacta, quorum elenchum verba pagella indicabit. His quoque accessit Gnomologia ex omnibus Sylvii operibus collecta [et] Index rerum verborum omnium copiosissimus, Basileae, Ex officina Henric Petrina, cum gratia [et] privilegio Caes. Maiest., [1571].

Descriere: hârtie; 1086 pag. + 2 + $\alpha 2$ - $\gamma 4$ + 2 (301 x 200 mm.), 1-2 col., filigran: de exemplu: foaia liminară de la prima și cea de-a doua copertă: crin³²; conservare bună.

Legătură: 325 x 210 mm.; tăblii de lemn îmbrăcate în piele de porc, bogat ornamentată cu motive geometrice și florale; încuietori păstrate parțial; 5 nervuri, iar Kapitalband păstrat în ambele părți ale cotorului.

Note: pagina de titlu: "Confide recte agere / Ama dio et non fallire / Virij [...] et lapsa die", "Was [Gott] will / Wie Gott will / Wen [Gott] will" și "Sum Laurentij Saradzi ex [sic] empto a[nn]o 79"; ștampila lui Timotei Cipariu; pe foaia liminară: ștampila Bibliotecii Centrale din Blaj și a Bibliotecii Centrale Arhidiecezane Blaj, nr. de inventar 5007. Pe cotor în partea superioară: "Aeneae Sylvii opera / 199", iar în partea inferioară "D 45". Pe forțașul primei coperte: un ex libris neidentificat. Scurte însemnări marginale: v. p. 61, p. 635, p. 637.

Proveniență: fondul Blaj, biblioteca lui Timotei Cipariu.

Cuprins: a.

1. Bulla retractationum.
2. De gestis concilii Basiliensis commentariorum libri duo (fol. 1)
3. De coronatione Felicis Quinti Pontificis Max[imi] lib[er] 1 (fol. 61)
4. Argumentum sequentium duarum epistolarum (fol. 80)
5. De ortu [et] historia Bohemorum lib[er] 1 (fol. 81)
6. Abbreviationum Flavij Blondi Foroliuensis, ab inclinatione imperii usque ad tempora Ioannis XXIII Pontificis Max[imi] lib[er] 20 (fol. 144)
7. Cosmographiae vel de mundo universo historiarum lib[er] 1 (fol. 281)
8. Europa, in qua sui temporis varias historias complectitur lib[er] 1 (fol. 387)
9. In Antonii Panormitae de dictis et de factis Alphonso Arragonum regis libros quatuor commentaria (fol. 472)
10. In triumphum Alphonso (fol. 497)
11. Epistolarum opus fol. 500 in quo comprehenduntur quae praeterea a Tritemio annotatur
12. Quaestionum solutio lib[er] 1 (fol. 594)
13. De fortuna lib[er] 1 (fol. 611)

14. De poeticae laudibus lib[er] 1 (fol. 619)
15. De duobus amantibus lib[er] 1 (fol. 623)
16. Contra Bohemos [et] Thaboritas, de sacra communione suv utraque specie lib[er] 1 (fol. 660)
17. De clade Constantinopolitana [et] bello contra Turcas suscipiendo lib[er] 1 (fol. 678)
18. De clade universalis ecclesiae lib[er] 1 (fol. 712)
19. Descriptio urbis Viennensis lib[er] 1 (fol. 718)
20. De miseria curialium lib[er] 1 (fol. 720)
21. De rebus a se gestibus lib[er] 1 (fol. 756)
22. De papae officio [et] eius officialibus lib[er] 1 (fol. 801)
23. De gravamine Germanicae nationis (fol. 836)
24. De fide Christianorum ad Turcam lib[er] 1 (fol. 872)
25. Oratio in conventu Mantuano (fol. 905)
26. De profectioe in Turcas lib[er] 1 (fol. 914)
27. Ad Calixtum papam oratio (fol. 923)
28. Oratio coram coetu cardinalium (fol. 928)
29. De amore Guisgardi [et] Sigismundae Tancredi Salernitanorum principis filiae tractatus ab Aenea Sylvio ex vulgari in linguam Latinam conversus (fol. 955)
30. De vindicta illatae violentiae, quam de se extorsit Lucretia Romana speculum pudicitiae lib[er] 1 (fol. 959)
31. In Salvatoris nostri laudem carmen saphicum (fol. 963)
32. De liberorum educatione ad Ladislaum Ungariae [et] Bohemiae regem lib[er] 1 (fol. 965)
33. De grammatica ad eundem lib[er] 1 (fol. 976)
34. De arte rhetorica [et] epistolarum partibus ad illustrissimum principem Marchionem Badensem, archiepiscopum Treverensem libri (fol. 992)
35. Germaniae, statusque Apostolicae sedis descriptio (fol. 1035-1086).

b.

Gnomologia ex Aeneae Sylvii Piccolominei Senensis, qui post adeptum pontificatum Pius cognominatus est, omnibus operibus diligenter collecta, per Conradum Lycosthenem Rubeaquensem ($\alpha 1$ -[81]).

Cota: B 4894

Aeneae Sylvii postea Pii II. Pontificis Romani *Commentariorum historicorum libri III. De concilio Basileensi* juxta editionem Coloniensem anno 1535 editi ad illustranda concordata principum, Francofurti [et] Lipsiae, 1791.

Descriere: hârtie; 218 pag. (175 x 105 mm.); 1 col.; conservare bună.

Legătură: 177 x 107 mm.; tăblii de carton presat; transă roșiatică-portocalie; cotor cu linii paralele aurii; în partea superioară este scris pe fond roșu autorul și titlul lucrării: "Aen Silvii / De / Concili / Basileen".

Note: forțașul primei coperte: "Stemler"; foaia liminară: cota actuală (B 4894), apoi "XLVIII" și "C 44", ștampila Bibliotecii Arhidiecezane din Blaj cu nr. de inventar 8435, ștampila lui Timotei Cipariu, ștampila Bibliotecii Central Blaj și însemnarea de proprietate: "Est C. F. Ililisch D., Vitebergae, 1797"; pe pagina de titlu apare de două ori ștampila lui Timotei Cipariu, iar pe verso-ul aceleiași pagini ștampila "Academia R.S.R., filiala Cluj, Bibiloteca, nr. 4894 1973"; de asemenea ștampila Bibliotecii Centrale Blaj se găsește la p. 25, 163, 189, 191, iar la p. 218 ștampila "Academia R.P.R. / Filiala Cluj / Biblioteca / nr. 9021 1960", dar este tăiată.

Proveniență: fondul Blaj din biblioteca lui Timotei Cipariu.

Cuprins: Praefatio (p. III)

Praefatio (p. 1)

Commentariorum Aeneae Sylvii Piccolominei De gestis Besileensis concilii Liber I (p. 5)

Aeneae Sylvii Piccolominei Senensis De gestis Basileensis concilii Commentariorum Liber II (p. 136)

Aeneae Sylvii Commentariorum concilii Basileensis Liber III. Ad Johannem de Segovia, theologiae magistrum (p. 184)

Index (p. 193)

Biblioteca Institutului de Istorie "George Barițiu" Cluj-Napoca

Cota: BIG 4239

Eneas Silvius Piccolomini, *Parallela alfonsina sive apophthegmata caesarum, principumque Germanorum et aliorum; Alfonsi Aragonum regis dictis [et] factis memorabilibus per Antonium Panormitam descriptis*, sigillatim comparata. Auctore Aenea Sylvio Piccolominaeo, episcopo Senensi, qui postea Papa Pius II. dictus. Omnia nunc primum et correctiora [et] [...] composita, Hanoviae, Typis Wecheliani apud heredes Ioannis Aubrii, 1640.

Descriere: colligat cu BIG 4238 (*De regibus Siciliae et Apuliae in queis et nominatim De Alfonso rege Arragonum, Epitome Felini Sandei Ferrariensis IC. ad Alexandrum VI. Pont. Max. nunc primum in lucem edita, [...]*, Hanoviae, Typis Wecheliani, apud Heredes Ioannis Aubrii, MDCXI) și BIG 4240 (D. Samuel Stryken, *Pfandungs-Recht worinnen gezeigt wird wie man mit den Pfandungen verfahren [...]*, Franckfurt an der Oder [sic], Bey Jeremias Schrey und Johann Christoph Hartmann, Anno 1693 [lucrare incompletă]); hârtie, 184 pag. (200 x 156 mm.); 1 col.; filigran (o jumătate pe foaia liminară de la prima copertă); conservare bună.

Legătură: 208 x 163 mm.; tăblii de lemn îmbrăcate în piele de vițel; tranșă roșiatică de culoarea marmurei; pe coperta întâi se află presat la rece un blazon destul de deteriorat (în partea superioară are o coroană, 4 câmpuri, textul se poate citi parțial "Leopold Ioseph des H. F. Graf V [...]"); în partea stângă sus a copertei se află eticheta cu cota actuală (Biblioteca Inst. Ist. Univ. 4238-4240); cotorul copertei este deteriorat, la fel și coperta a doua care este prinsă de cotor cu bandă adezivă transparentă; cea de-a doua copertă nu este cea originală, are alte dimensiuni (217 x 155 mm.) decât prima; 6 nervuri; Kapitalband păstrat; pe cotor motive geometrice și florale; pe coperta a doua: urme de cari.

Note: pe forzațul primei coperte: în stânga sus probabil o cotă veche (LXVI); pe foaia liminară N-rul inv. 583, ștampila Facultatea de Litere și Filosofie Cluj, Seminarul de Istorie Universală și ștampila "M. kir. Ferenc József Tudományegystam Kolozsvár, Történeti Intézetének Könyvtára"; pe foaia de titlu: stânga sus: cota actuală; dreapta sus: ștampila cu textul: Kiadatott n. 27065 – 900 sz. min. rend. alapján (cu creionul 467); în josul paginii: ștampila "Facultatea de Litere și Filosofie Cluj, Seminarul de Istorie Universală și ștampila "M. kir. Ferenc József Tudományegystam Kolozsvár, Történeti Intézetének Könyvtára" și un număr de inventar: Nr. I. 445; pe verso-ul foii de titlu: N-rul inv. 2924 și ștampila: "Biblioth. Reg. Scient. Universit. Hungaricae".

Proveniență: v. ștampilele

Cuprins: Antonii Panormitae poetae, De dictis et factis Alphonsei Regis memorabilibus, Libri IV. Cum commentario

Aeneae, Episcopi Senensis, in eosdem (p. 3)³³.

Bartholomaei Faccii De Humanae vitae felicitate ad Alphonsum Aragonum ac Siciliae etc. Regem inclutum Liber incipit (p. 106)

Iannotii Manetti, et Honofri Parenti, Florentinorum legatorum oratio ad Alphonsum clarissimum Aragonum Regem, in nuptiali unici filij incluti Calabriae Ducis celebritate (p. 169)

Iannotii Manetti Florentini oratoris oratio ad Alphonsum clarissimum Aragonum Regem: de laudibus pacis Neapoli dicta (p. 177).

Biblioteca Națională a României
Biblioteca Batthyaneum, Alba Iulia

Cota: O2 IV 25

Aeneae Sylvii postea Pii II Pontificis Romani, *Commentariorum historicorum libri III. De concilio Basileensi*, Helmstadii, Impensis Joh. Melchioris Sustermani, anno MDCC (Inv. 7392).

Descriere: hârtie; 194 x 157 mm.; 1 col.; conservare bună cu mici urme de umezeală.

Legătură: 204 x 161 mm; copertă de carton cu un șingur chenar, îmbrăcată în piele; cotor cu motive geometrice și florale aurii; 6 nervuri; Kapitalband superior și inferior; în partea superioară a cotorului se văd urmele unei etichete mai vechi care a fost ruptă, chiar smulșă; dedesubt este titlul lucrării scris cu litere aurii: "An. Sylv. / Conc. / Basil."; în partea de jos a cotorului: eticheta cu cota actuală: "O2 IV 25". Tranșă roșiatică. Forzațul de la prima și ultima copertă are o foaie cu motive de marmură.

Note: fără însemnări. Cota actuală, scrisă cu creion cărămiziu, se găsește și pe foaia liminară de la prima copertă; tot acolo și ștampila bibliotecii și nr. de inventar: "Inv. 7392"; ștampila actuală și pe foaia de titlu.

Proveniență: inventarele bibliotecii nu o indică.

Cuprins: De concilio Basileensi

Argumentum sequentium duarum epistolarum (p. 118)

Exemplum literarum quas Julianus cardinalis Sancti Angeli Legatus in Germania, mira libertate scripsit ad Eugenium Pont. Rom. conantem dissolvere concilium Basileense (p. 119)

Exemplum alterius epistolae ejusdem domini legati missae ad Eugenium Pontificem Romanum (p. 139)

Pii Papae II. Bulla retractationum omnium dudum per eum in minoribus adhuc agentem pro concilio Basiliensi. et contra Eugenium summum pontificem scriptorum (p. 149).

Cota: L2 VI 21

Aeneae Sylvii Piccolominei postea Pii II Pont. Maximi, *Epitome Decadum Blondi Ab inclinatione imperii ad Job. XXIII Papae tempora*, Helmstadii, Impensis Joh. Melchioris Sustermani, anno MDCC (Inv. 6480).

Descriere: hârtie; 194 x 157 mm.; 1 col.; mai multe pete de umezeală; stare bună.

Legătură³⁴: În partea superioară a cotorului se află titlul lucrării: "En. Sylvii / Ep. Dec. / Blon."; în josul cotorului se găsește cota actuală pe o etichetă.

Note: nicio însemnare; pe verso-ul foii liminare se află cota actuală (scrisă cu creion cărămiziu), ștampila bibliotecii și inventarul; ștampila se află și pe foaia de titlu.

Proveniență: inventarele bibliotecii nu o indică.

Cota: Y2 III 2

Aeneae Silvii episcopi Senensis postea Pii Papae II *Historia rerum Friderici Tertii imperatoris* ex mscto optima notae, nunc primum edita, cum specimine annotationum Jo. Henrici Boecleri V. Cl. In eandem accesserunt diplomata et documenta varia, rebus Friderici III illustrandis, [...], Argentorati, Typis [et] Sumptibus Josiae Staedelii [et] Joh. Friderici Spoor, MDCLXXXV (Inv. 9896).

Descriere: hârtie; 320 x 187 mm.; 1 col.; filigran neidentificat pe foaia liminară de la coperta a II-a, conservare bună, dar există pete de umezeală.

Legătură: 325 x 200 mm.; copertă din carton presat îmbrăcată în piele de vițel; copertă simplă, fără motive; 5 nervuri; Kapitalband superior și inferior; pe forzațul primei coperti se află ex libris-ul lui Batthyany. Cotorul are motive geometrice și florale; în partea superioară: "AENEAE SYLVY / HISTORIA FRID. III", iar în partea inferioară cota actuală. Pe copertă și cotor câteva urme de cari. Cea de-a doua copertă are pielea zgâriată în mai multe locuri.

Note: pe forzațul primei coperti se află cota actuală (scrisă cu creion cărămiziu), ștampila bibliotecii și nr. de inventar "Inv. 9896". Pe foaia liminară de la prima copertă: o serie de trimiteri la lucrări din secolul al XVIII-lea; nicio însemnare.

Proveniență: fondul Bâtthyani Ignác (ex-libris-ul cu blazonul său pe forzațul primei coperte)³⁵.

Cuprins: I. Aeneae Silvij, Episcopi Senensis, qui postea Pius, Papa II fuit, *Historia Friderici III. Imperatoris* (S. pag. 1)

II. Specimen Annotationum Jo. Henrici Boecleri, in Aeneae Silvij *Historiam Friderici III. Imp.* (S. p. 121)

III. Diplomata [et] Documenta varia Rebus Friderici III illustrandis: ut [et] Figurae, Imagines, Nummi (D. p. 1)

IV. Annales de Gestis Caroli M. Poeta anonymi (A. p. 3)

V. Karoli M. Gestorum Regis [et] Imp. Vita, descripta, ut videtur, magna parte a Monacho coenobij Egolismensis S. Eparchij annalibus illis plebeo [et] rusticano sermone compositis, quos [et] Reghino Abbas Brumiensis ad annum 1314 sequutum se ait, nonnullis interpolatis, quibusdam etiam additis (A. p. 45)

VI. Thegani Chor Episcopi Treverensis Opus de gestis Domini Ludevici Imp. (A. p. 67)

VII. Nithardi, Angilberti filij, Karoli M. Imp. ex Bertha filia nepotis, de Dissensionibus Filiorum Lodhvvici Pij ad annum usq[ue] 843 libri quattuor (A. p. 83)

VIII. Ludovici Germaniae Regis, Pij Fil. Diploma Ratoldo Argentoratensi Episcopo datum (A. p. III)

IX. Formulae Foederis Ludovici Germaniae [et] Caroli Galliae Regum, Pij Filiorum, Magni Nepotum, quod apud Argentoratum A. C. DCCCXLII percussum est, utriusque linguae monumentum, ut unum omnium quae hodie supersunt aetate antiquissimum, ita obscurissimum hactenus habitum: in Archetypis restitutum [et] παραλλήλως Notis expositum, studio Marquardi Freheri (A. p. 113)

X. Erckenbaldi, Episcopi Argentinensis, sub Ottone M. de Antecessoribus suis in Episcopatu Carmen ex Codice Augustanae Bibliothecae (A. p. 120)

XI. Alberti, Abbatis Stadensis Chronicon a condito urbe usque ad A. C. 1256 (St. p. 123)

XII. Martini Poloni, Chronicon Romanorum Pontificum [et] Imperatorum (P. p. 337)

XIII. Andreae, Presbyteri Ratisbonensis, Chronica de

Principibus terrae Bavarorum (R. p. 1)

XIV. Index Diplomatum Friderici III. [et] Documentorum variorum eo pertinentium

XV. Index praecipuarum rerum [et] verborum.

Cota: Z2 V 23

Aeneae Sylvii Episcopi Senensis postea, Pii Papae II, *Historia rerum Friderici III. Imperatoris*, Helmstadii, Impensis Joh. Melchioris Sustermanni, Anno MDCC. (Inv. 10208)

Descriere: hârtie, 194 x 157 mm.; 1 col.; conservare bună.

Legătură³⁶: în partea superioară a cotorului: "Aen. Sylv. / Hist. Frid. / Imper."

Note: pe foaia liminară de la prima copertă se află cota "Z2 VI 23" [sic] și nu "Z2 V 23", scrisă cu creion cărămiziu, ștampila bibliotecii și nr. de inventar "Inv. 10208", pe foaia de titlu se găsește ștampila bibliotecii; în josul cotorului se găsește cota actuală pe o etichetă.

Proveniență: nu s-a putut stabili proveniența lucrării.

Cuprins³⁷.

Cota: Z2 V 24

Aeneae Sylvii Piccolominei postea Pii II. Papae, *Historia Bohemica*, Helmestadii, Sumptibus Joh. Melchioris Sustermanni, Anno MDCXCIX. (Inv. 10209)

Descriere: hârtie, 194 x 157 mm.; 1 col.; conservare bună.

Legătură³⁸: colligat cu "Aeneae Sylvii Episcopi Senensi, *In libros Antonii Panormitae poetae, De dictis et factis Alphonsi regis memorabilibus, Commentarius*, Helmstadii, Impensis Jo. Melchioris Sustermanni, Anno MDCC"; în partea superioară a cotorului: "AEN. SYLV. / HIST. / BOH." și "ITEM / DE DICTIS / ALPHONSI"; în josul cotorului se găsește cota actuală pe o etichetă.

Note: pe foaia liminară de la prima copertă se află cota "Z2 VI 24" [sic] și nu "Z2 V 24", scrisă cu creion cărămiziu, ștampila bibliotecii și nr. de inventar "Inv. 10209"; pe foaia de titlu a primei lucrări din colligat se află ștampila bibliotecii. Nu are însemnări.

Proveniență: nu s-a putut stabili proveniența lucrării.

Cuprins³⁹.

Cota: L2 VI 20

Aeneae Sylvii Piccolominei postea Pii II Papae, *Opera geographica et historica cum praefatione de eiusdem vita et libris tum editis tum manuscriptis*, Francof. [et] Lipsiae, Impensis Joh. Melch. Sustermanni, Bibliopol. Helmst. MDCCVII. (Inv. 6479)

Descriere: hârtie, 194 x 157 mm.; 1 col.; conservare bună.

Legătură⁴⁰: în partea superioară a cotorului: "AEN. SYLV. / OPERA / GEOGR. HISTORICA"; în josul cotorului se găsește pe o etichetă cota actuală. Prima copertă are în piele o gaură.

Note: pe foaia liminară verso de la prima copertă se află cota actuală, ștampila bibliotecii și nr. de inventar "Inv. 6479"; pe foaia de titlu se află ștampila bibliotecii. Nicio însemnare.

Proveniență: nu s-a putut stabili proveniența lucrării.

Cuprins⁴¹.

Biblioteca Centrală Universitară "Lucian Blaga", Cluj-Napoca

Colecții speciale

Cota: P 49313

Cl. V. Aen. Sylvii, qui postea summus pontifex, Pii II. nomen obtinuit. *Historia Gothorum*, Palmaria gentis monumenta complectens; quae in hunc diem nunquam fuit edita, et inter ejus scripta reperta. Cum luculenta praefatione Jo. Car. Neweni, Colon. Caes. Aul. Poet. Laur., Francofurti et Lipsiae, MDCCXXX.

Descriere: hârtie; 40 pag.; 190 x 145 mm.; 1 col.; câteva Pete de umezeală, dar stare de conservare bună.

Legătură: recentă de carton; 197 x 116 mm.; cotor de culoare roșie.

Note: pe prima copertă se găsește cota actuală (49313); pe foaia de titlu: în partea superioară cota "III 356", numărul: "56" și ștampila proprietarului Torma Károly. Pe verso-ul paginii de titlu: ștampila "Erdélyi Múzeum Könyvtára" și cota actuală. Ștampila lui Torma Károly se găsește și la pag. 33.

Proveniență: biblioteca lui Torma Károly și Biblioteca Muzeului Ardelean.

Cuprins: Illustres, clarissimi, ornatissimique viri Praefamen Aeneae Sylvii *Historia Gothorum* (p. 1)

Cota: Rare 182

Fasciculus rerum expendarum ac fugiendarum. In quo primu[m] continetur Concilium Basiliense non illud, quod in magno Concilio volumine vulgo circumfertur, sed quod Aeneas Sylvius (qui postea Pius II est appellatus) [et] eidem Concilio praesens interfuit, fideliter [et] eleganter conscripsit. Insunt praeterea huic operi nobilissimo, summorum aliquotvirorum epistolae, libelli, tractatus [et] opuscula, numero (ni fallar) LXVI in quibus [et] admiranda quaedam [et] obstupenda invenies. Quae, si futurum co[n]ciliu[m] celebrari co[n]tulerit, summopere tanq[ua]m cognitu necessaria, ab optimis q[ui]busq[ue] expostulabunt. Lege indicem subsequentem, [Coloniae, typis Quentelianis], Anno MDXXXV.

Descriere: hârtie; CCXLII f. (305 x 190 mm.); 1 col.; puține Pete de umezeală; conservare bună.

Legătură: 307 x 200 mm.; carton presat, la suprafață cu hârtie marmorată; cotorul este puțin dezlipit în partea superioară; 4 nervuri în relief; tranșă roșiatică; prima copertă mai deteriorată decât a doua; filigran: crin⁴².

Note: prima copertă: pe forzaț; ex libris-ul "Erdélyi Nemzeti Múzeum Könyvtára" și cota actuală; pe foaia liminară: în partea superioară cota "8606" și în cea inferioară "340"; pe pagina de titlu: ștampila "Biblioteca Centrală Universitară Cluj", iar pe verso: ștampila "Incunabule 55", "Erdélyi Múzeum Könyvtára"; pe f. A ii în partea superioară: "Nro 31". Scurte comentarii la text.

Proveniență: biblioteca Muzeului Ardelean.

Cuprins⁴³.

Cota: BMV 7927

Jo. Dubravii, Olomuzensis Episcopi, *Historia Bohemica* a Cl. V. Thoma Jordano, medico, genealogiarum, episcoporum, regum, ducum Catalogis ornate [et] necessariis annotationibus illustrate. Cui in fine adjecta Aeneae Sylvii, cardinalis *De Bohemorum origine ac gestis Historia*, Francofurti, Impensis Johannis Georgii Stecki, bibliopolae Wratislaviensis,

Imprimebat Johannes Philippus Andreae, MDCLXXXVII⁴⁴.

Descriere: hârtie; 194 pag. (172 x 100 mm.), 1 col.; conservare bună.

Legătură: tăblii de lemn îmbrăcate în pergament (178 x 105 mm.); Kapitalband păstrat în ambele părți ale cotorului. Pe cotor, în partea superioară, scris cu cerneală, se găsesc titlurile celor două lucrări colligate: "Io. Dubravii / *Historia / Bohemica* / - 1527 / Aeneae Sylvii / *De / Bohemorum origine et gestis / Historia* / - 1458".

Note: prima copertă: pe forzaț: "BMV 7927" și "RMK 3437"; pe foaia liminară: "No: 182"; pe verso-ul foii liminare comentariul semnat de Joseph Kemény: "Haec editio anni 1687 laudatur in Cat. Bibl. Ebnerianae vol. III, p. 375. De Dubravio vide Denis Wiens *Bruchenckergeschichte* 1782 in 4°, pag. 49, 50, 149, 225, 305. Editio anni 1575 in folio est perraro vide Catal. Biblioth. Ebnerianae vol. II, p. 349, nro. 4520, edit. A[n]ni 1602 ... vid. p. 411. Nota bene: Ex Epistola Dedicatoria Cratonis Dubravio praemissa, pag. 4 constat: Notas marginales Dubravio adjectas non esse ejusdem Dubravii, sed Thomae Iordani opus, - fuit sane id infelix Iordani partus, nam notae hae saepius inter se haud conhaerent. Plura hujus rei producere possem exempla, sed quum prolixior hoc loco esse nolim, unicum sufficiat adduxisse exemplum: Pagina 818 Iordanus margini haec subiicit: "Ludovicus / II Rex Hungariae / filius Regi / Uladislao II / natus anno 1503" - pagina vero 835 / ubi Dubravio enarrat Ludovicum II defuncto patri im[m]ediate successive / Iordanus in margine haec habet: "Undecim annorum Rex Ludovicus legendi imperitus" - Paulo antea vero pagina 833, de morte Uladislai II in margine haec subnectit: "Anno 1516 die 13 martii, aetatis 61" mortuus Uladislauus II ergo iuxta assertum Iordani, Ludovicus II anno 1516 fuit undecim annorum, - sed quomodo is qui anno 1503 natus perhibetur / teste Iordano / a[n]no 1516 undecim annorum esse possit? - id combinari nullatenus potest. Iordanus certe fers medicus melior quam arithmeticus fuit. Dicit Crato incitata Praefatione: Iordanum in cencinandis his notis Historicos Hungaricos, Szlezios et Polonos evolvisse, et usuasse, - quod tamen vix crediderim, nam probationis fidei scriptores indicant: Ludovicum II a[n]no 1506 natum, et dum a[n]no 1516 Patri succederet, 10 annorum fuisse. - Caute igitur Lector Notis marginalibus utatur. Viennae 9 febr. 1836 Ios. Kemény". Pagina de titlu conține cota actuală și o etichetă albastră cu inițialele "JK" (Joseph Kemény). Pe verso-ul paginii de titlu se găsește ștampila "Erdélyi Múzeum Könyvtára" și "Biblioteca Centrală Universitară Cluj".

Proveniență: Biblioteca Muzeului Ardelean.

Cuprins: Aeneae Sylvii, Senensis, S. Rom. Eccles. Cardinalis, tituli S. Sabinae, *De Bohemorum*, [et] ex his Imp. Rom. aliquot origine ac gestis, ad Illustrissimum Principem [et] Dominum Alfonso, regem Aragonum, *Historia* (p. 3)

Aeneae Sylvii, qui et Pius II Pontifex Maximus fuit, *Breve clogium* (p. 182).

Cota: P 387087

Aeneae Sylvii Piccolomini postea Pii II papae, *Opera geographica et historica*, Helmstadii, Impensis Joh. Melch. Sustermanni, anno MDCIC.

Descriere: hârtie; 374 p. (195 x 158 mm.); 1 col.; conservare bună.

Legătură: tăblii de lemn îmbrăcate în pergament; 205 x 170 mm.; Kapitalband integral în ambele părți; tranșă portocalie; pe cotor sunt scrise cu cerneală maro titlurile lucrărilor din acest colligat: “Aeneae Sylvii Opera Geographica [et] Historica, Ejusdem Historia Bohemica, item Historia Rerum Frider. III. Imper. it[em] Epitome Decadum Blondi, It[em] Libri III de Concilio Basileensi”; filigran: stemă simplă cu o bandă în interior și cu o coroană deasupra⁴⁵.

Note: prima copertă: forzaț; “W. de Cserey ab Ill[ustrissima] D[omi]na Matre Tasnadini in Silvania dono accepit die 10 Nov[embris] 1792”; ex-libris-ul “Erdélyi Nemzeti Múzeum Könyvtára” și, probabil, o cotă: “3449”. Pe foaia liminară: ex libris-ul “Biblioteca Universității din Cluj”. Pe verso-ul paginii de titlu a lucrării *Opera geographica [...]* se găsește actuala cotă “387087”, ștampila “Erdélyi Múzeum Könyvtára” și o cotă tăiată “38985”.

Proveniență: fondul Biblioteca Muzeului Ardelean.

Cuprins⁴⁶.

Cota: P 387088

Aeneae Sylvii Piccolominei postea Pii II Papae, *Historia Bohemica*, Sumptibus Joh. Melchioris Sustermanni, MDCXCIX⁴⁷.

Cota: P 387089

Aeneae Sylvii episcopi Senensis postea Pii Papae II, *Historia rerum Friderici III imperatoris*, Helmstadii, Impensis Joh. Melchioris Sustermanni, anno MDCC⁴⁸.

Cota: P 387090

Aeneae Sylvii Piccolominei postea Pii II Pont. Maximi, *Epitome Decadum Blondi Ab inclinatione imperii ad Job. XXIII papae tempora*, Helmstadii, Impensis Joh. Melchioris Sustermanni, anno MDCC⁴⁹.

Cota: P 387091

Aeneae Sylvii postea Pii II pontificis romani, *Commentariorum historicorum libri III de Concilio Basileensi*, Helmstadii, Impensis Joh. Melchioris Sustermanni, anno MDCC.

Cota: P 387092

Aeneae Sylvii episcopi Senensis, *In libros Antonii Panormitae poetae, De dictis et factis Alpboni Regis memorabilibus commentarius*, Helmstadii, Impensis Jo. Melchioris Sustermanni, anno MDCC⁵¹.

Cota: P 31450

Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia. Opera et studio Adami Francisci Kollarii, Pannonii Neosoliensis, Mariae Theresiae Aug. Consiliis, et Aug. Bibliothecae Vindobonensis primi custodis, tomus II, Vindobonae, Typis et Sumptibus Joannis Thomae Trattner, Aug. Aulae, et Inclitorum Inferioris Austriae ordinum Typogr., Anno 1762.

Descriere: hârtie; 1404 pag. + Uuuu-Yyyy3 (390 x 230 mm.); 2 col.; filigran; conservare bună.

Legătură: tăblii de lemn îmbrăcate în piele de vițel; 400 x 250 mm.; 3 colțuri întărite tot cu un material maro; Kapitalband în partea superioară și inferioară; 6 nervuri; pe cotor se găsesc dreptunghiuri cu figuri geometrice și florale

aurite; în partea superioară a cotorului: “Kollarii / Analecta / Vindobonensia / Tomus II”; tranșă roșie; pe prima copertă, în partea superioară: eticheta Erdélyi Múzeum Könyvtára (1859) 31450”; pe forzațul primei coperte: ex libris-ul Erdélyi Múzeum Könyvtára; forzațul și foaia liminară: hârtie cu motive de marmură cărămizie; pe verso-ul paginii de titlu: ștampila Erdélyi Múzeum Könyvtára și cota 31450.

Note: primul volum al lucrării amintește pe prima foaie liminară verso unul dintre posesorii lucrării: “Liber Kollegii Reformatorum Debrecinensis proprio eiusdem aere emtus Sig: Samuel Mindszenti D[on]o 1777”; foaia liminară recto de la a doua copertă: mai multe cote posibile sau încercări de peniță: “G. A. III 2”, “G. III 24”, “G. III 19”.

Proveniență: Erdélyi Múzeum Könyvtára.

Cuprins: Aeneae Sylvii Senensis, sive Pii Papae II, *Historia Austriaca*, ex codicibus, auctoris manu scriptis Caesaris, nunc primum integer edita (pag. 1)

Aeneae Sylvii Libellus dialogorum, de autoritate generalium Conciliorum et gestis Basileensium scriptus, ac response loco ad superiorem sententiam Coloniensibus submissus. Prodit nunc primum in lucem ex binis manu exaratis codd. Caesareis (p. 686)

Aeneae Sylvii eadem de re ad Hartungum Capellam, imperatori Friderico III. a secretis, epistola, hactenus inedita (p. 790).

Note:

1. Prin această bulă intitulată *Pii Papae II. Bulla Retractationum omnium dudum per eum in minoribus adhuc agentem pro concilio Basiliens. et contra Eugenium summum pontificem scriptorum*, papa Pius al II-lea a ajuns să retracteze nu numai scrierile în care își prezenta opiniile conciliariște, ci și scrierile din perioada tinereții (comedii, nuvele, elegii), care nu mai erau în consonanță cu poziția pe care o deținea în Biserică începând cu anul 1458.

2. Andreea Mărza, *Enea Silvio Piccolomini și Cruciada Târziie*, Cluj, Ed. Mega, 2009, p. 79.

3. Lucrarea de la Biblioteca Academiei Române, filiala Cluj – în continuare BAR – aparține anului 1524, fiind tipărită în tipografia lui Hero Alopecius la Köln (cota R 86606). Despre Hero Alopecius (numit și Fuchs) și activitatea sa tipografică v.: http://www.deutsche-biographie.de/pdfADB_001-352-02.pdf (consultat la data de 3 iunie 2010).

4. Aeneae Sylvii, *Historia Bohemica – Historie Česká*, k vydání připravili a z latinského originálu přeložili Dana Martinkova, Alena Hadranová a Jiří Matl. Úvodní studii napsal František Šmahel, Praha, 1998, p. XXVIII-XXXIII; A. Mărza, *op.cit.*, p. 89-90, 122-123.

5. O găsim și în alte ediții târzii tot la BAR: cota R 113624 din anul 1699, lucrare apărută în tipografia lui Johann Melchior Sustermann sau în fondul Blaj tot la BAR sub cota B 3920 din anul 1571, în fondul Bibliotecii Centrale Universitare “Lucian Blaga” – în continuare BCU - la cota P 387088 ediția din anul 1699, dar și la cota BMV 7927 ediția din anul 1687, apărută la Frankfurt, sau în cel al Bibliotecii Bathyanicum – în continuare BB – la cota Z2 V 24 ediția din anul 1699.

6. C. Ugurgieri della Berardenga, *Pio II Piccolomini con notizie su Pio III e altri membri della famiglia*, Firenze, 1973, p. 109; Ovidiu Mureșan, *Umanism, Renaștere și Papalitate în secolul al XV-lea*, Cluj, 2005, p. 54-55; Gioacchino Paparelli, *Enea Silvio Piccolomini (Pio II)*, Bari, 1950, p. 79; A. Mărza, *op. cit.*, p. 75.

7. Lucrarea *Fasciculus rerum expendarum ac fugiendarum [...]* conține

atât comentariul asupra conciliului de la Basel, cât și o scrisoare a lui Piccolomini către Juan de Segovia și se găsește și la BCU (cota Rare 182).

8. Lucrarea *Commentariorum historicorum libri III. De concilio Basileensi* se găsește în fondul reformat al BAR la cota R 113625, în cel al BCU la cota P 387091 și în fondul BB la cota O2 IV 25. Lucrarea se mai găsește la BCU și în ediția îngrijită de Adam Francisc Kollar apărută în anul 1762, care este acel de-al doilea volum al lucrării *Analecta Monumentorum omnis aevi Vindobonensia*.

9. Le regăsim în fondul Blaj de la BAR: cea din anul 1571 apare în lucrarea *Opera quae exstant omnia [...]* și poartă cota B 3920, iar cea din anul 1791 poartă cota B 4894.

10. G. Paparelli, *op. cit.*, p. 77-80; A. Mărza, *op. cit.*, p. 75-76.

11. BCU cota P 31450, în volumul îngrijit de Adam Francisc Kollar.

12. A. Mărza, *op. cit.*, p. 79.

13. V. lucrarea cu cota B 3920.

14. V. BAR pentru ediția din 1571 cu cota B 3920, BAR cu cota R 113622, BCU cu cota P 387087 pentru ediția din 1699. Ediția din anul 1707 de la BB este identică în format, structură cu cele din 1699, diferă doar localitatea de apariție.

15. A. Mărza, *op. cit.*, p. 86. Lucrarea a fost retipărită în anul 1685 la Strassburg, ediția fiind îngrijită și îmbunătățită de Johann Heinrich Boecler – v. exemplarul de la BB cota Y2 III 2 – sau în anul 1700 la Helmstedt unde Johann Melchior Süstermann a sprijinit financiar retipărirea – v. exemplarele de la BB cota Z2 V 23, BAR cota R 113623, BCU cota P 387089. BCU deține o lucrare intitulată *Analecta Monumentorum omnis aevi Vindobonensia*, care conține în volumul al II-lea lucrarea: *Historia Austriaca*; este una și aceeași lucrare cu *Historia rerum Friderici III. imperatoris*; v. cota P 31450.

16. G. Paparelli, *op. cit.*, p. 297; Ronald G. Witt, “The Humanist Movement”, în *Handbuch of European History 1400-1600. Late Middle Ages, Renaissance and Reformation*, Thomas A. Brady, Heiko A. Oberman, James D. Tracy (ed.), vol. 2, Leiden-New York-Köln, 1995, p. 103; A. Mărza, *op. cit.*, p. 93.

17. BAR fond Blaj cota B 3920 pentru anul 1571, cota R 113627 pentru anul 1700, BCU cota P 387090 pentru ediția din 1700 și BB cota L2 VI 21 pentru aceeași ediție.

18. G. Paparelli, *op. cit.*, p. 163; A. Mărza, *op. cit.*, p. 85.

19. BAR fond Blaj cota B 3920 pentru ediția din 1571, cota R 113626 pentru cea din 1700, BCU cota P 387092 pentru anul 1700 și BB cota Z2 V 24 pentru același an.

20. O. Mureșan, *op. cit.*, p. 38, 65; G. Paparelli, *op. cit.*, p. 159; v. și http://de.wikisource.org/wiki/ADB:Newen,_Johann_Karl (consultat la data de 3 iunie 2010).

21. Eva Selecká, *Stredoveká Levočská Knižnica*, Martin, 1974, p. 49-52; Henrik Ruciński, “Henckel Ján (1481-1539)”, în *Historia Szebusii*, vol. I, ed. M. Homza – S. Sroka, Bratislava-Krakow, p. 524.

22. Despre Torma Károly, v. informații pe site-urile <http://www.primariauriu.ro/istoric.html> și http://hu.wikipedia.org/wiki/Torma_K%C3%A1roly (consultate la data de 19 iunie 2010) sau în *Vox Libri*, nr. 14-2010, p. 41-42: familia Torma, care a dat Transilvaniei trei nume importante în arheologia secolului al XIX-lea (pe Torma Jozséf – tatăl celor doi -, istoric și arheolog, pe Torma Károly și Torma Zsófia, ambii arheologi importanți) a deținut una dintre cele mai valoroase biblioteci din Transilvania; născut în anul 1829, Torma Károly a devenit la vremea lui “cel mai de seamă epigrafist al Daciei”, donând orașului Dej o bibliotecă de peste 2000 de volume vechi și documente ce datează din secolul al XIII-lea; pentru meritele sale științifice, după anul 1861 devine membru corespondent al Academiei Maghiare de Științe; a fost colaborator al lui Theodor

Mommsen, a editat și publicat în reviste ca *Ephemeris Epigraphica*, *Erdélyi Múzeum*, *Archaeologiai Értesítő*, *Arch.-epigr. Mittheilungen aus Oesterreich*.

23. <http://www.bcucluj.ro/donatii.html#kemeny> (consultat la dat de 19 iunie 2010): De formație jurist, a studiat la Academia de Drept din Cluj; a lucrat o perioadă la Trezoreria din Sibiu, dar în anul 1835 demisionează și se implică în viața politică. Se retrage din viața publică în anul 1846 și se dedică exclusiv cercetării istoriei și vestigiilor Transilvaniei. V. și Szinnyi József, *Magyar Írók élete és munkái [...]*, V. Kötet, Budapest, 1897, p. 1435-1442 sau site-ul http://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_K/-Kemeny_Jozsef_1795_1855.xml (consultat la data de 19 iunie 2010)

24. Gábor Sipos, “Wolfgang Cserey, botanist și grădina sa botanică din Crasna”, în *Acta Musei Porolissensis*, XII / 1988, p. 801-806.

25. Mai multe informații v. la Szinnyi József, *op. cit.*, VIII. Kötet, p. 1442-1443.

26. V. Ileana Dârja, *Fondul Migazzi: surse documentare*, Alba Iulia, 1998, p. 175, unde în cadrul secțiunii [Historia Profana] apare lucrarea piccolomiană.

27. http://www.ksbm.oeaw.ac.at/_scripts/php/loadWmarkImgPDF.php?refnr_wm=AT4000-437_I (consultat la data de 21 mai 2010).

28. http://www.ksbm.oeaw.ac.at/_scripts/php/loadWmarkImgPDF.php?refnr_wm=AT4000-450_230 (consultat la data de 21 mai 2010).

29. http://www.ksbm.oeaw.ac.at/_scripts/php/loadWmarkImgPDF.php?refnr_wm=AT5000-739B_4 (consultat la data de 21 mai 2010).

30. http://www.ksbm.oeaw.ac.at/_scripts/php/loadWmarkImgPDF.php?refnr_wm=AT5000-677_20 (consultat la data de 21 mai 2010). V. și C. M. Briquet, *Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier de leurs apparition vers 1282 jusqu'en 1600*, vol. 2, Paris, 1907, nr. 5755.

31. Având în vedere că este vorba de un colligat cu R 113623-R 113627, vom dezvolta în continuare doar secțiunile “Descriere”, “Note” și “Cuprins” în cazul în care este nevoie.

32. Sau variantă apropiată a filigranului v. http://www.ksbm.oeaw.ac.at/_scripts/php/loadWmarkImgPDF.php?refnr_wm=AT5000-553_257 (consultat la data de 22 mai 2010).

33. Ediția din anul 1640 este identică cu cea din 1700 de la BAR, BCU Cluj și cu exemplarul de la BB.

34. Lucrarea are același tip de legătură și dimensiuni ca și precedenta.

35. Lucrarea face parte din fondul Migazzi; v. amănunte în Il. Dârja, *op. cit.*, vol. I, p. 175.

36. Lucrarea are același tip de legătură și dimensiuni cu cea cu cota L2 VI 21 sau O2 IV 25.

37. Cuprinsul este același cu cel al exemplarelor de la BAR și BCU Cluj.

38. Lucrarea are același tip de legătură și dimensiuni cu cea cu cota L2 VI 21 sau O2 IV 25 sau cu lucrarea precedentă.

39. Cuprinsul este același cu cel al exemplarelor de la BAR și BCU Cluj.

40. Lucrarea are același tip de legătură și dimensiuni cu cea cu cota L2 VI 21 sau O2 IV 25 sau cu lucrarea precedentă.

41. Cuprinsul este același cu cel al exemplarelor de la BAR și BCU Cluj.

42. Nu am reușit să identificăm filigranul în lucrările de specialitate tipărite sau de pe internet.

43. Aceași lucrarea se găsește și în fondul de carte de la BAR, filiala Cluj. “Cuprinsul” i-a fost prezentat mai sus. V. lucrarea de

la BAR.

44. Vom prezenta doar descrierea lucrării piccolominiene, însă însemnările și notele de proprietate au fost preluate de pe ambele lucrări. Foaia de titlu propriu-zisă a lucrării piccolominiene conține următoarele informații “Aeneae Sylvii Senensis, S. Rom. Ecclesiae Cardinalis, Tituli S. Sabinæ, *De Bobemorum et ex his imperatorum aliquot origine ac gestis, ad Illustrissimum Principem [et] Dominum Alfonso, Regem Aragonum, Historia*. Francofurti, Impensis Johannis Georgii Steck, Bibliopolæ Wratislaviensis, Imprimebat Johannes Philippus Andreae, MDCLXXXVII”.

45. Nu am reușit să identificăm filigranul în lucrările de specialitate tipărite sau de pe internet.

46. Vezi aceeași ediție din aceeași lucrare în fondul BAR Cluj.

47. Nu mai analizăm aici informațiile legate de “Descriere”, “Legătură”, “Note”, “Proveniență” deoarece lucrarea este colligată cu 387087. Informații despre “Cuprins” v. și mai sus în fondul BAR Cluj, care deține același exemplar.

48. Nu mai analizăm aici informațiile legate de “Descriere”, “Legătură”, “Note”, “Proveniență” deoarece lucrarea este colligată cu 387087. Informații despre “Cuprins” v. și mai sus în fondul BAR Cluj, care deține același exemplar.

49. Nu mai analizăm aici informațiile legate de “Descriere”, “Legătură”, “Note”, “Proveniență” deoarece lucrarea este colligată cu 387087. Informații despre “Cuprins” v. și mai sus în fondul BAR Cluj, care deține același exemplar.

50. Nu mai analizăm aici informațiile legate de “Descriere”, “Legătură”, “Note”, “Proveniență” deoarece lucrarea este colligată cu 387087. Informații despre “Cuprins” v. și mai sus în fondul BAR Cluj, care deține același exemplar.

51. Nu mai analizăm aici informațiile legate de “Descriere”, “Legătură”, “Note”, “Proveniență” deoarece lucrarea este colligată cu 387087. Informații despre “Cuprins” v. și mai sus în fondul BAR Cluj, care deține același exemplar.

Bibliography:

Aeneae Silvii, *Historia Bobemica – Historie Česká*, k vydání připravili a z latinského originálu přeložili Dana Martínková, Alena Hadravová a Jiří Matl. Úvodní studii napsal František Šmahel, Praha, 1998,

Briquet, C. M., *Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier de leurs apparitions vers 1282 jusqu'en 1600*, vol. 2, Paris, 1907.

Dârja, Ileana, *Fondul Migazzi: surse documentare / The Migazzi fund: documentary sources*, Alba Iulia, 1998.

Mârza, Andreea, *Enea Silvio Piccolomini și Cruciada Târzie / Enea Silvio Piccolomini and the Late Crusade*, Cluj, Ed. Mega, 2009, 308 p.

Mureșan, Ovidiu, *Umanism, Renaștere și Papalitate în secolul al XV-lea / Humanism, Renaissance, and Papacy in the XVth century*, Cluj, Ed. Tribuna, 2005, 160 p.

Paparelli, Gioacchino, *Enea Silvio Piccolomini (Pio II)*, Bari, Ed. Gius. Laterza & Figli, 1950, 386 p.

Ruciński, Henrik, “Henckel Ján (1481-1539)”. In *Historia Scepusii*, vol. I, ed. M. Homza – S. Sroka, Bratislava-Krakow, 2009, 663 p.

Selecká, Eva, *Stredoveká Levočská Knížnica*, Martin, Ed. Matica Slovenská, 1974, 213 p.

Sipos, Gábor, *Wolfgang Cserey, botanist și grădina sa botanică din Crasna / Wolfgang Cserey, botanist, and his botanical garden*

from Crasna. In *Acta Musei Porolissensis*, XII / 1988, p. 801-806.

Szinnyei József, *Magyar Írók élete és munkái [...]*, V, VIII Kötet, Budapest, 1897.

Urgieri della Berardenga, C., *Pio II Piccolomini con notizie su Pio III e altri membri della famiglia*, Firenze, 1973.

Vox Libri, nr. 14-2010, p. 41-42.

Witt, Ronald G., *The Humanist Movement*. In *Handbuch of European History 1400-1600. Late Middle Ages,*

Renaissance and Reformation, Thomas A. Brady, Heiko A. Oberman, James D. Tracy (ed.), vol. 2, Leiden-New York-Köln, 1995.

Site-uri:

http://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_K/Kemeny_Jozsef_1795_1855.xml (consultat la data de 19 iunie 2010)

<http://www.bcuc1uj.ro/donatii.html#kemeny> (consultat la data de 19 iunie 2010)

<http://www.primariauriu.ro/istoric.html> (consultat la data de 19 iunie 2010)

http://hu.wikipedia.org/wiki/Torma_K%C3%A1rly (consultat la data de 19 iunie 2010)

http://de.wikisource.org/wiki/ADB:Newen,_Johann_Karl (consultat la data de 3 iunie 2010)

http://www.deutsche-biographie.de/pdfADB_001-352-02.pdf (consultat la data de 3 iunie 2010).

http://www.ksbm.oeaw.ac.at/_scripts/php/loadWmarkImgPDF.php?refnr_wm=AT4000-437_1 (consultat la data de 21 mai 2010).

http://www.ksbm.oeaw.ac.at/_scripts/php/loadWmarkImgPDF.php?refnr_wm=AT4000-450_230 (consultat la data de 21 mai 2010).

http://www.ksbm.oeaw.ac.at/_scripts/php/loadWmarkImgPDF.php?refnr_wm=AT5000-739B_4 (consultat la data de 21 mai 2010).

http://www.ksbm.oeaw.ac.at/_scripts/php/loadWmarkImgPDF.php?refnr_wm=AT5000-677_20 (consultat la data de 21 mai 2010).

http://www.ksbm.oeaw.ac.at/_scripts/php/loadWmarkImgPDF.php?refnr_wm=AT5000-553_257 (consultat la data de 22 mai 2010).

Studiul face parte din programul de cercetare CNCSIS-UEFISCSU PN II-RU-TE 290/2010.